

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

**מערכת החינוך הדרוזית והשתלבות
הדרוזים בהשכלה הגבוהה – נתונים
מרכזיים**

מוגש לוועדת החינוך, התרבות והספורט

ז' באדר ב תשע"ו

17 מרס 2016

כתיבה: אתי וייסבלאי

אישור: יובל וורגן, ראש צוות

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

1. מבוא

לבקשת ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת ולקראת דיון הוועדה בנושא: "קשיים וחסמים בקבלת תלמידים למוסדות ההשכלה הגבוהה בקרב העדה הדרוזית בכלל ותושבי עוספייה בפרט" יוצגו להלן נתונים על תלמידים דרוזים במערכת החינוך היסודי והקדם יסודי, זכאות לבגרות של תלמידי החינוך הדרוזי, השתלבות דרוזים בהשכלה הגבוהה: כולל נתונים על סטודנטים ומקבלי תארים באוניברסיטאות, במכללות האקדמיות ובמכללות האקדמיות להוראה ותכניות ממשלתיות להגדלת הנגישות של הדרוזים להשכלה הגבוהה.

בין הממצאים המרכזיים העולים ממסמך זה:

- ❖ בשנת הלימודים תשע"ה (2014/15) למדו במערכת החינוך הדרוזית 41,266 תלמידים בהם, 32,754 תלמידי בתי ספר ו-8,512 תלמידי גני ילדים. שיעור התלמידים בחינוך הדרוזי מכלל תלמידי מערכת החינוך נמצא מאת שנת 2009 במגמת ירידה קלה ובשנת הלימודים תשע"ה (2014/15) הם היו 1.9% מתלמידי מערכת החינוך.
- ❖ מספר התלמידים בכיתה בחינוך הדרוזי והתקציבים לתלמיד ולכיתה בחינוך זה גבוהים מן הממוצע בחינוך הרשמי – התקציב הממוצע לתלמיד בחינוך היסודי הדרוזי גבוה בכ-12% מן התקציב הממוצע לתלמיד בחינוך היסודי הרשמי, התקציב הממוצע לתלמיד תיכון בחינוך הדרוזי גבוה בכ-28% מן התקציב הממוצע לתלמיד תיכון במערכת החינוך.
- ❖ 1,661 מבוגרי מערכת החינוך הדרוזית היו זכאים לתעודת בגרות בסיום מועדי החורף לשנת הלימודים תשע"ד (2013/14). שיעור הזכאים לתעודת בגרות מקרב קבוצת הגיל בחינוך הדרוזי - 61.7% גבוה משיעור זה בחינוך העברי ונמצא במגמת עלייה מאז שנת 2008. 71% מן הזכאים לתעודת בגרות בחינוך הדרוזי עומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות. אחדים מן היישובים הדרוזים מצויים מזה שנים אחדות בין היישובים שבהם שיעור הזכאים לבגרות מבין תלמידי י"ב ביישוב הגבוהים ביותר. עם זאת, שיעור הזכאות לבגרות בחלק גדול מן היישובים הדרוזים נמוך ביחס לכלל הרשויות המקומיות.
- ❖ **בשנת הלימודים תשע"ד (2013/2014) למדו בכלל המוסדות להשכלה גבוהה כ-4,200 סטודנטים דרוזים, בהם כ-1,900 סטודנטים באוניברסיטאות, 1,100 סטודנטים במכללות האקדמיות, 560 סטודנטים באוניברסיטה הפתוחה וכ-680 פרחי הוראה במכללות האקדמיות לחינוך. הסטודנטים הדרוזים היו בשנה זאת 1.36% מכלל הסטודנטים במוסדות האקדמיים השונים.**
- ❖ בשנת הלימודים תשע"ה (2014/15) למדו באוניברסיטאות 1,906 סטודנטים לתארים השונים שהיו 1.44% מן הסטודנטים באוניברסיטאות בשנה זאת. בשנתיים האחרונות אנו רואים ירידה במספר הסטודנטים הדרוזים באוניברסיטאות ובשיעורם מכלל הסטודנטים בהשוואה לשנים קודמות.
- ❖ בשנת הלימודים תשע"ה (2014/15) למדו במכללות האקדמיות 1,358 סטודנטים, שהיו 1.4% מכלל הסטודנטים במכללות האקדמיות בשנה זאת. מאז 2008 חלה עלייה משמעותית ומתמשכת במספר הסטודנטים הדרוזים במכללות האקדמיות ובשיעורם מכלל הסטודנטים במכללות אלה.
- ❖ **בשנת תשע"ד קיבלו תארים מן האוניברסיטאות, המכללות האקדמיות והמכללות האקדמיות לחינוך 776 בוגרים דרוזים בהם 517 נשים ו-259 גברים. 538 מן הבוגרים סיימו תואר ראשון, 217 – תואר שני ו-5 תואר שלישי. מקבלי התארים הדרוזים היו 1% מכלל מקבלי התארים האקדמיים בשנה זאת.**

❖ הכלי הממשלתי המרכזי שבאמצעותו מקודמת הרחבת הנגישות של האוכלוסייה הדרוזית להשכלה הגבוהה היא התכנית להרחבת נגישות האקדמיה לערבים, דרוזים וצ'רקסים בישראל של הועדה לתכנון ותקצוב במועצה להשכלה גבוהה. יישום התכנית, שהחל בשנת הלימודים תשע"ד (2013/14) כולל מגוון רחב של כלים שמטרתם לסייע להנגיש את ההשכלה הגבוהה לסטודנטים ערבים: תכניות לחינוך לקריירה בבתי ספר וביישובים הערבים, מעטפת תמיכה לתלמידים ערבים במכינות הקדם-אקדמיות, תכניות הכנה לסטודנטים חדשים באקדמיה וקליטה באקדמיה המופעלות על ידי המוסדות האקדמיים, קרן מלגות לסטודנטים על פי מצב סוציו אקונומי ותחומי לימוד, מרכזי קריירה להכוון תעסוקתי לסטודנטים בשנים ב' ו-ג' ללימודיהם ומלגות הצטיינות לתלמידי תארים מתקדמים ולסגל אקדמי. **בהכנת התכנית ובהפעלתה אין התייחסות ייחודית לחברה הדרוזית. התקציב השנתי הכולל של התכנית, 90 מיליון ₪ אינו כולל הקצאות ספציפיות למגזר הדרוזי ולא הוקצו תקציבים לתכנית במסגרת החלטות הממשלה הנוגעות לאוכלוסייה הדרוזית.** על פי נתוני שנמסרו מן המועצה להשכלה גבוהה בשנת הלימודי תשע"ו ישתתפו בין 900 ל-1,000 תלמידים דרוזים בכיתות י"א ו-י"ב בתכנית "חינוך לקריירה". בנוסף ביישובים הדרוזים והצ'רקסים פועלים 16 מרכזי "רואד" שבהם ניתנים שירותי ייעוץ והכוונה אקדמיים לצעירים בוגרי תיכון. לא ניתן היה לקבל נתונים נוספים הנוגעים לחלקם של הסטודנטים הדרוזים בתכניות זאת.

2. תלמידים דרוזים במערכת החינוך

2.1 נתונים בסיסיים

בשנת הלימודים תשע"ה (2014/15) למדו במערכת החינוך 41,266 תלמידים דרוזים (כולל תלמידי חינוך מיוחד) בהם, 32,754 תלמידי בתי ספר ו-8,512 תלמידי גני ילדים. מערכת החינוך הדרוזי כללה בשנה זאת 319 גני ילדים ציבוריים, 51 בתי ספר יסודיים, 23 חטיבות ביניים ו-25 בתי ספר תיכוניים.

פירוט התלמידים בחינוך הדרוזי בשנת הלימודים תשע"ה לפי יישוב מגורים ושלב חינוך בטבלה הבאה¹:

טבלה 1: תלמידים בחינוך הדרוזי לפי יישוב לימודים, תשע"ה (2014/2015)

סג"כ	חטיבה עליונה	חטיבות ביניים	יסודי	גני ילדים	
5,966	1,089	1,280	2,384	1,213	מגאר
4,774	927	963	1,934	950	ירכא
3,707	715	614	1,491	887	דאלית אל-כרמל
3,445	654	723	1,415	653	אבו סנאן
3,088	597	653	1,231	607	בית ג'ן
2,870	483	560	1,210	617	מג'דל שמס

¹ מקור הנתונים, מערכת משרד החינוך "במבט רחב – מספרים על החינוך", כניסה במרס 2016. הנתונים כוללים תלמידי מוסדות חינוך דרוזיים ביישובים מעורבים אך לא תלמידים דרוזים הלומדים במוסדות חינוך שאינם דרוזים.

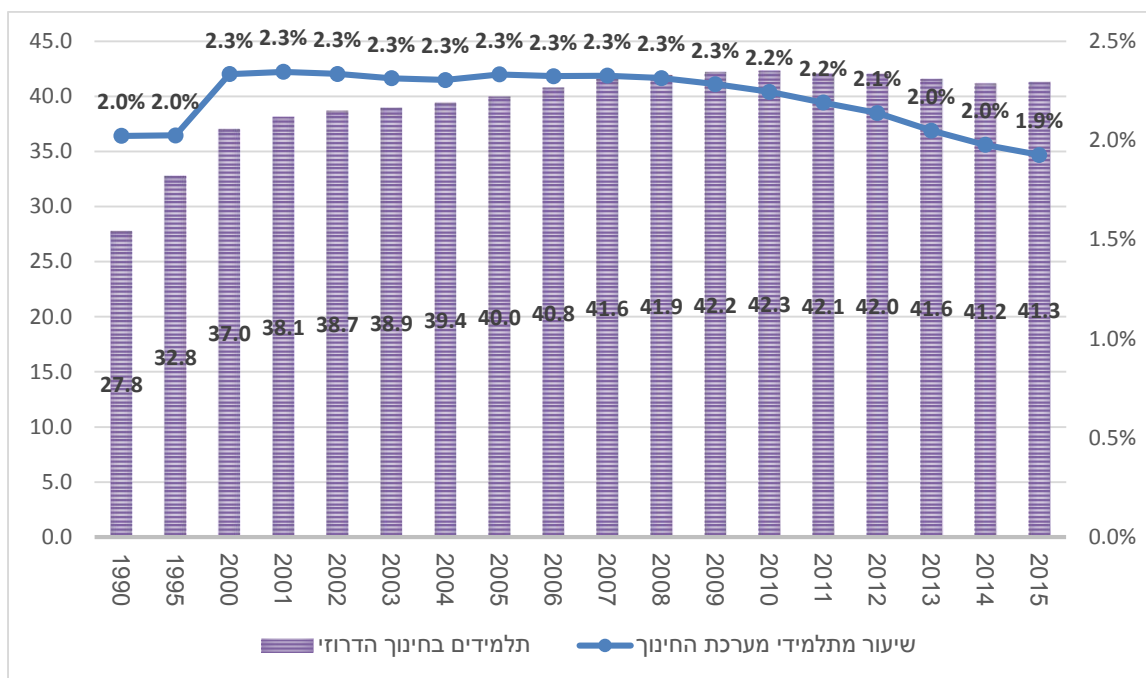
2,830	423	557	1,267	583	עספיא
2,557	383	499	1,162	513	כסרא-סמיע
1,775	278	358	780	359	יאנוח-ג'ת
1,721	320	375	706	320	חורפיש
1,583	595	256	483	249	מסעדה
1,541	312	359	621	249	ג'ולס
1,487	--	371	762	354	בוקעאטא
1,279	225	240	563	251	פקיעין (בוקיעה)
1,002	157	228	424	193	סאג'ור
666	114	157	344	51	ע'ג'ר
491	--	--	353	138	עין קנייא
201	--	--	159	42	עין אל-אסד
130	--	--	--	130	כפר כמא
69	--	--	--	69	שפרעם
56	--	--	--	56	ריחאניה
28	--	--	--	28	ראמה
41,266	7,272	8,193	17,289	8,512	סה"כ

מספר התלמידים בחינוך הדרוזי (כולל גני-ילדים) נותר יציב מאז 2007, לאחר עלייה של כ-35% בין 1990 ל-2010. שיעור התלמידים בחינוך הדרוזי מכלל תלמידי מערכת החינוך נמצא במגמת ירידה קלה ובשנת הלימודים תשע"ה (2014/15) הם היו 1.9% מתלמידי מערכת החינוך. מספר התלמידים בחינוך הדרוזי ושיעורם מכלל תלמידי מערכת החינוך בשנים 1990 עד 2015 מוצג בתרשים הבא²:

² מערכת משרד החינוך "במבט רחב – מספרים על החינוך", כניסה במרס 2016. נתוני 1990 ו-1995 מתוך: נתונים על התפתחות מערכת החינוך, באתר מינהל כלכלה ותקציבים, משרד החינוך

תרשים 1: תלמידים בחינוך הדרוזי (באלפים) ושיעורם מתלמידי מערכת החינוך, 1990-2015

מספר התלמידים בכיתה בחינוך הדרוזי והתקציבים לתלמיד ולכיתה בחינוך זה גבוהים מן הממוצע בחינוך הרשמי כפי שעולה מן הטבלה הבאה.³

טבלה 2: מספר תלמידים ממוצע לכיתה, תקציב לתלמיד ושעות הוראה שבועיות לתלמידים ולכיתה בחינוך הדרוזי ובחינוך הרשמי, תשע"ד

שעות הוראה לתלמיד		שעות הוראה לכיתה		תקציב לתלמיד		ממוצע תלמידים בכיתה		
רשמי	דרוזי	רשמי	דרוזי	רשמי	דרוזי	רשמי	דרוזי	
1.71	1.94	46.2	49.2	14,914	16,783	26.9	25.3	יסודי
1.67	1.80	48.5	48.7	16,889	17,883	29.1	27.1	חטיבת ביניים
				18,929	24,367	26.4	25.2	תיכון

2.2. הישגי תלמידים בחינוך הדרוזי בבחינות הבגרות

בשנת הלימודים תשע"ד (2013/2014) למדו בכיתה י"ב בחינוך הדרוזי 2,271 תלמידים, 84.4% מבני שכבת הגיל (לעומת 94.4% מקבוצת הגיל בחינוך העברי ללא חרדים), בהם 1,281 תלמידים במסלול טכנולוגי ו-990 תלמידים במסלול עיוני. קרוב ל-98% מן הלומדים ב"ב בשנה זאת ניגשו לבחינות הבגרות וכ-75% מן הניגשים לבחינות הבגרות - 1,661 בוגרי ובגרות מערכת החינוך הדרוזית, היו זכאים לתעודת

³ משרד החינוך, מינהל כלכלה ותקציבים, [שקיפות תקציבית](#), תשע"ד

בגרות בסיום מועדי החורף של שנת הלימודים תשע"ד. 819 מן הזכאים לתעודת בגרות הם בני 1-842 בנות. 70.6% מבין הזכאים לתעודת בגרות, 1,173 מבוגרי מערכת החינוך הדרוזית, עמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות.⁴

נתונים מלאים על הזכאות לתעודת בגרות לפי מסלול לימודים בשנים 2012 עד 2014 מפורטים בטבלה הבאה:⁵

טבלה 3: לומדים בי"ב, ניגשים לבגרות, זכאות לבגרות ועמידה בדרישות הסף של האוניברסיטאות בחינוך הדרוזי לפי מסלול לימודים, 2012-2014

2014		2013		2012		
מתוכם: שיעור הלומדים במסלול טכנולוגי	מספר תלמידים	מתוכם: שיעור הלומדים במסלול טכנולוגי	מספר תלמידים	מתוכם: שיעור הלומדים במסלול טכנולוגי	מספר תלמידים	
56.4%	2,271	47.7%	2,385	44.2%	2,243	לומדים בי"ב
56.5%	2,221	47.8%	2,305	43.5%	2,157	ניגשים לבגרות
58.6%	1,661	47.4%	1,636	37.5%	1,410	זכאים לבגרות
57.9%	1,173	42.8%	1,167	35.9%	1,022	עומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות

מן הנתונים בטבלה אנו רואים עלייה משמעותית במספרם ובחלקם של בוגרי המסלול הטכנולוגי מן התלמידים הלומדים בי"ב והזכאים לתעודת בגרות עם סיום הלימודים.

בחניה היסטורית והשוואתית של נתוני הזכאות לבחינות הבגרות בחינוך הדרוזי לאורך זמן ובהשוואה לקבוצות אוכלוסייה אחרות מלמדת כי שיעור הזכאים לתעודת בגרות מבין בני קבוצת הגיל בחינוך הדרוזי עלה בצורה משמעותית בעשור האחרון ובשנות הלימודים תשע"ג ותשע"ד היה אף גבוה משיעור זה בחינוך העברי. עם זאת, שיעור בעלי התעודה שעומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות מבין הזכאים לתעודת בגרות נותר יציב בעשור זה, עם תנודות לכאן ולכאן, והוא נמוך יותר משיעור בעלי תעודת בגרות העומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות בחינוך העברי. הנתונים המלאים בתרשימים הבאים:⁶

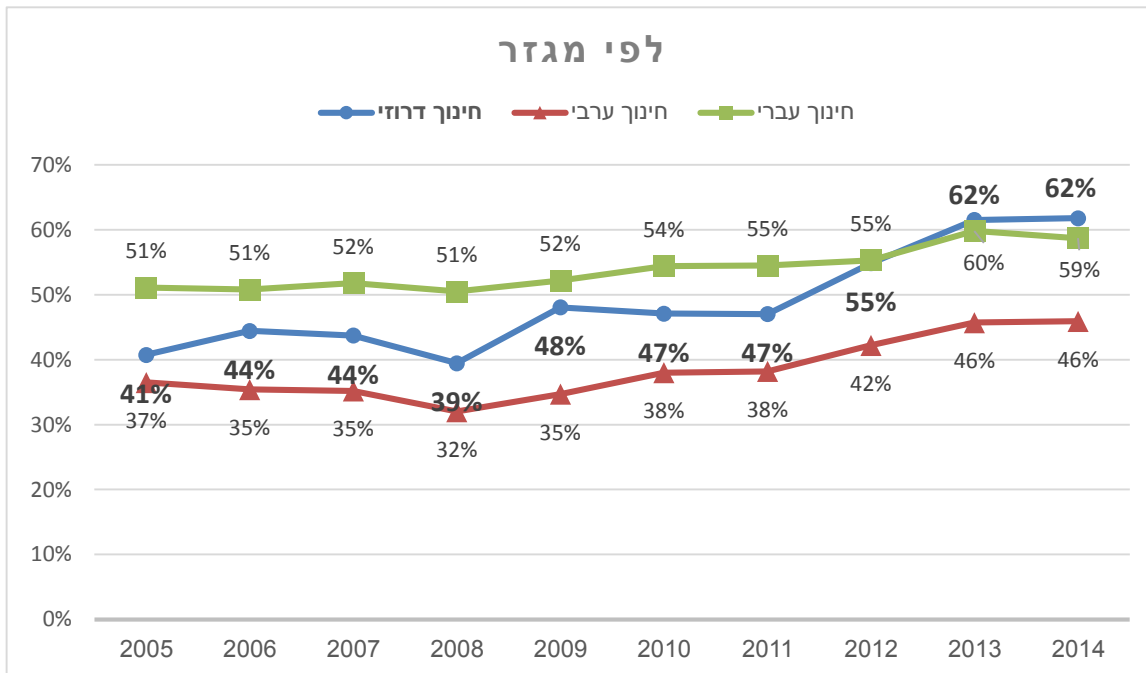
⁴ כלומר, הם זכאים לתעודת בגרות המכילה את המקצוע אנגלית ברמה של 4 יח"ל או יותר.

⁵ רות קאפח, המינהל הפדגוגי, אגף בכיר – בחינות, משרד החינוך, דואל 5 במרס 2016

⁶ משרד החינוך, **נתוני זכאות לבגרות, תשע"ד (2014)**, רות קאפח, המינהל הפדגוגי, אגף בכיר – בחינות, משרד החינוך, דואל 5 במרס 2016, 8 במרס 2016, 15 במרס 2016, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי, תלמידי כיתה י"ב נבחנים בבחינות בגרות וזכאים לתעודה, שנים שונות.

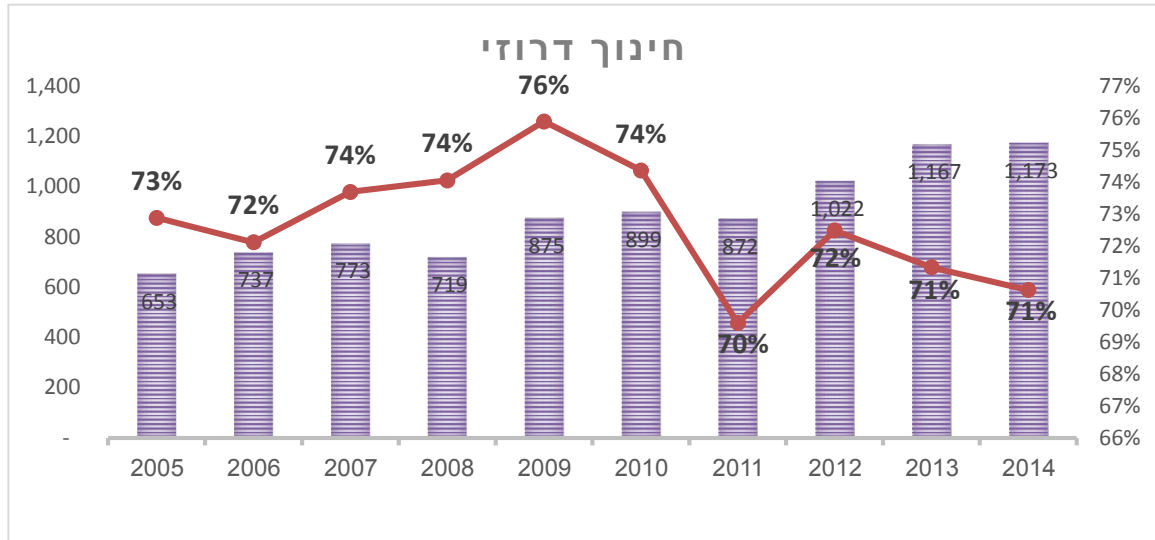

תרשים 2: מספר זכאים לתעודת בגרות ושיעורם מתוך קבוצת הגיל לפי מגזר, 2005-2014

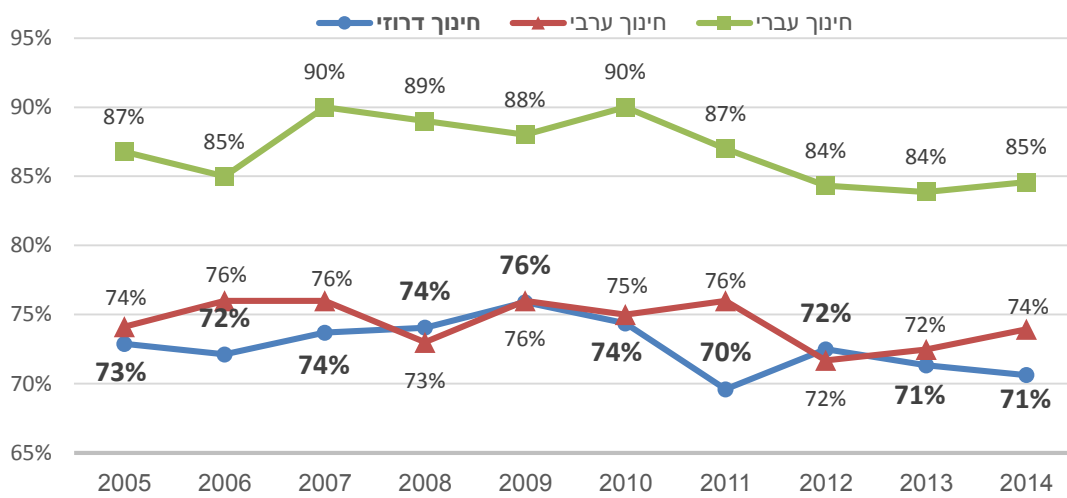

תרשים 3: מספר עומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות ושיעורם מתוך הזכאים לתעודת בגרות

לפי מגזר, 2014-2005

שיעור עומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות מתוך הזכאים לתעודת בגרות

אחדים מן היישובים הדרוזים, ובהם בית ג'אן ומגאר, מצויים מזה שנים אחדות בין היישובים שבהם שיעור הזכאים לבגרות מבין תלמידי י"ב ביישוב הגבוהים ביותר. עם זאת, שיעור הזכאות לבגרות בחלק גדול מן היישובים הדרוזים נמוך ביחס לממוצע. פירוט שיעור הזכאות לבגרות ביישובים הדרוזים שבהם 10,000 תושבים ויותר בשנת הלימודים תשע"ד בטבלה הבאה.⁷

⁷ משרד החינוך, שיעור הזכאים לבגרות לפי יישובים – תשע"ד.

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

טבלה 4: שיעור הזכאות לתעודת בגרות מבין תלמידי י"ב ביישובים הדרוזים, תשע"ד

שינוי משנת לימודים קודמת (תשע"ג)	אחוז זכאים לבגרות מתלמידי י"ב הגרים ביישוב	יישוב
+2.45%	94.4%	בית ג'אן
-0.73%	85.7%	מגאר
+5.29%	69.3%	מג'דל שמס
+5.98%	67.3%	עספיא
+3.03%	63.8%	דאלית אל- כרמל
+4.48%	59.9%	ירכא
+1.94%	53.2%	אבו סנאן

3. דרוזים בהשכלה הגבוהה⁸

על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בשנת 2013, כ-13% מן הדרוזים בני ה-15 ומעלה היו בעלי תואר אקדמי (ראשון, שני או שלישי). לשם השוואה באותה השנה 28% מן היהודים בקבוצת גיל זאת היו בעלי תואר אקדמי.

בשנת הלימודים תשע"ד (2013/2014) למדו בכלל המוסדות להשכלה גבוהה כ-4,200 סטודנטים דרוזים, בהם כ-1,900 סטודנטים באוניברסיטאות, 1,100 סטודנטים במכללות האקדמיות, 560 סטודנטים באוניברסיטה הפתוחה וכ-680 פרחי הוראה במכללות האקדמיות לחינוך. הסטודנטים הדרוזים היו בשנה זאת 1.36% מכלל הסטודנטים במוסדות האקדמיים השונים.

בשנת תשע"ד קיבלו תארים מן האוניברסיטאות, המכללות האקדמיות והמכללות האקדמיות לחינוך 776 בוגרים דרוזים בהם 517 נשים ו-259 גברים. 538 מן הבוגרים סיימו תואר ראשון, 217 – תואר שני ו-5 תואר שלישי. מקבלי התארים הדרוזים היו 1% מכלל מקבלי התארים האקדמיים בשנה זאת.

הגיל החציוני של הסטודנטים הדרוזים הלומדים לקראת תואר ראשון היה 22.9 שנים, בהשוואה ל-25.7 שנים בקרב הסטודנטים היהודיים הלומדים לתואר זה. בקרב הסטודנטים הדרוזים שלמדו לקראת תואר שני, הגיל החציוני עמד על 33.5 שנים, והיה גבוה מהגיל החציוני של הסטודנטים היהודים לתואר שני (31.2 שנים).

⁸ בהכנת הנתונים בפרק זה השתמשנו בנתונים בנושא [השכלה גבוהה](#) באתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בהודעה לעיתונות, "האוכלוסייה הדרוזית בישראל – לקט נתונים לרגל חג הנביא שועיב", 20 באפריל, 2015, בשנתון הסטטיסטי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ובקבצי נתונים בנושא מקבלי תארים דרוזים וסטודנטים דרוזים בשנת הלימודים תשע"ה שנתקבלו מאביאל קרנצ'ר, ראש תחום השכלה גבוהה ומדע, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 9 במרס 2016 ו-14 במרס 2016.

70% מן הסטודנטים הדרוזים באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות לומדים במוסדות אקדמיים באזור הצפון, בהם: אוניברסיטת חיפה, הטכניון, המכללה האקדמית צפת, המכללה האקדמית להנדסה אורט-בראודה, המכללה האקדמית תל-חי ועוד.

להלן נציג תיאור מפורט של הלומדים ומקבלי תארים בכל אחד מסוגי המוסדות: אוניברסיטאות, מכללות אקדמיות ומכללות אקדמיות לחינוך.

3.1 אוניברסיטאות

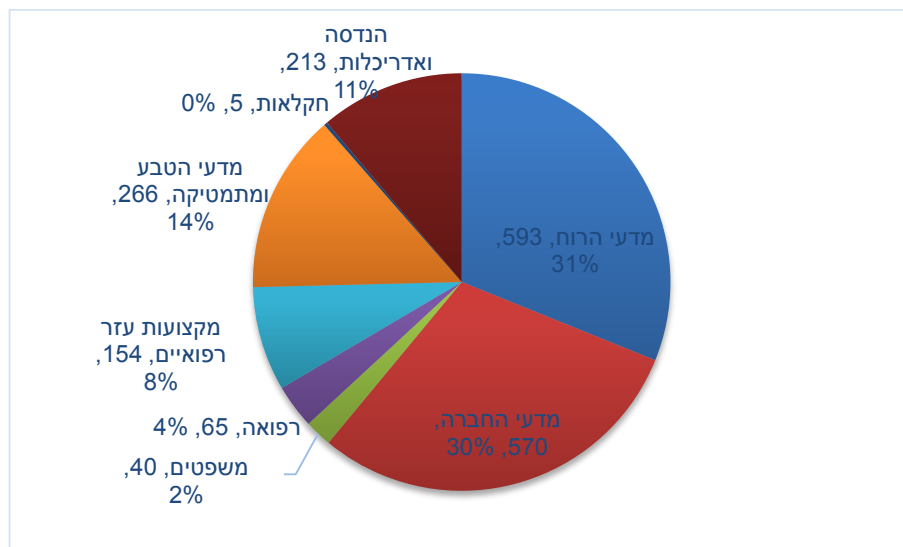
סטודנטים

בשנת הלימודים תשע"ה (2014/15) למדו באוניברסיטאות 1,906 סטודנטים לתארים השונים. 1,385 מבין הסטודנטים הדרוזים היו תלמידים לתואר ראשון והם מהווים 1.7% מן הסטודנטים לתואר זה. 435 מן הסטודנטים הדרוזים לומדים לקראת תואר שני והם מהווים 1.1% מן הסטודנטים לתואר זה. 48 לומדים לתואר שלישי והם 0.4% מן הסטודנטים לתואר שלישי באוניברסיטאות.

על פי נתונים לשנת תשע"ד, 65.3% מן הסטודנטים הדרוזים באוניברסיטאות הם נשים. כ-580 סטודנטים נוספים לומדים באוניברסיטה הפתוחה.

פילוח הסטודנטים באוניברסיטאות לפי תחום לימוד מעיד כי התחומים שבהם מספר הסטודנטים הגדול ביותר הם מדעי הרוח והרוח. שיעורים קטנים יותר מבין הסטודנטים לומדים מדעי הטבע ומתמטיקה והנדסה ואדריכלות. השוואה בין הסטודנטים הדרוזים לכלל הסטודנטים מעידה כי יותר סטודנטים דרוזים בוחרים ללמוד מדעי הרוח באוניברסיטאות, לעומת שיעורים נמוכים הלומדים הנדסה ואדריכלות ומשפטים.

תרשים 4: סטודנטים דרוזים באוניברסיטאות לפי תחום לימודים, תשע"ה

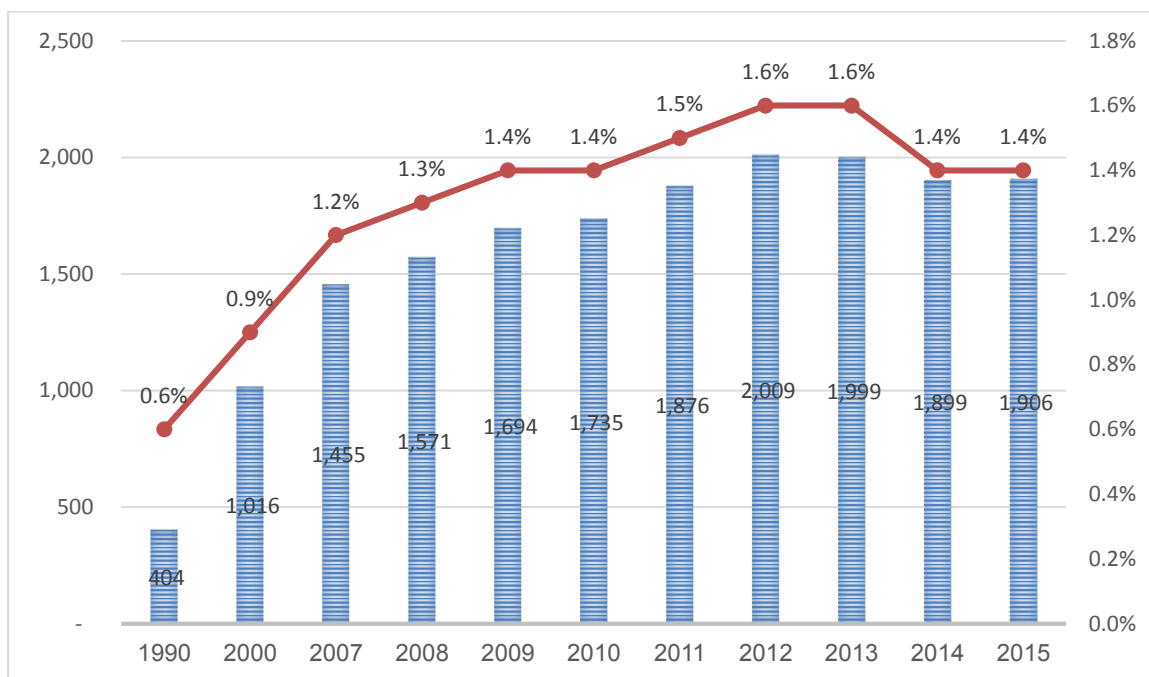
53% מן הסטודנטים הדרוזים לומדים באוניברסיטת חיפה, 17.3% באוניברסיטת בר-אילן ו-13.6% בטכניון.

התבוננות בנתונים לאורך זמן מלמדת כי בין השנים 1990 ל-2012 חלה עלייה משמעותית במספר הסטודנטים הדרוזים באוניברסיטאות ובשיעורם מתוך כלל הסטודנטים באוניברסיטאות. עם זאת,

בשנתיים האחרונות אנו רואים ירידה במספר הסטודנטים הדרוזים באוניברסיטאות ובשיעורם מכלל הסטודנטים בהשוואה לשנים קודמות.

תרשים 5: סטודנטים דרוזים באוניברסיטאות ושיעורם מכלל הסטודנטים, 1990-2015

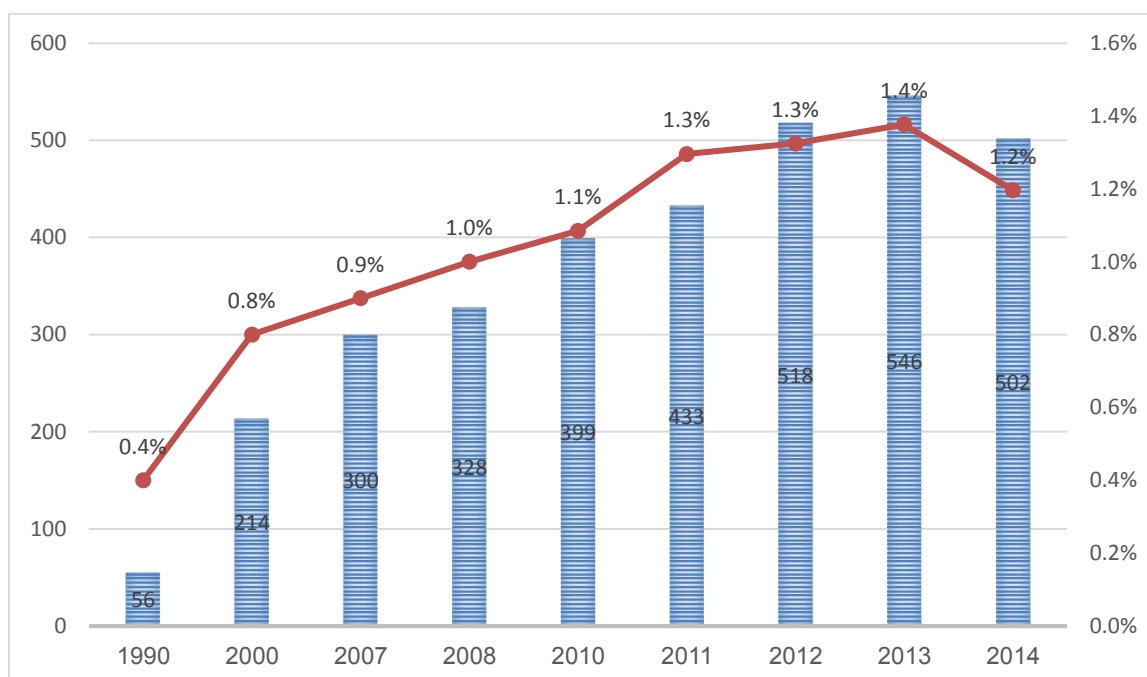
מקבלי תארים

בשנת הלימודים תשע"ד קיבלו 502 בוגרים דרוזים תארים אקדמיים מן האוניברסיטאות, בהם 342 בוגרי תואר ראשון, 139 בוגרי תואר שני, 5 בוגרי תואר שלישי ו-16 בוגרי לימודי תעודה. 64% ממקבלי התארים באוניברסיטאות הן נשים. פילוח תחומי הלימוד של מקבלי התארים מן האוניברסיטאות מלמד כי 45% מן הבוגרים קיבלו תואר במדעי החברה, 36% תואר במדעי הרוח ו-9% תואר ברפואה. 46% ממקבלי התארים הדרוזים למדו באוניברסיטת חיפה ו-31% נוספים באוניברסיטת בר-אילן.

שיעור מקבלי התארים הדרוזים מבין מקבלי התארים מן האוניברסיטאות עלה בין 1990 ל-2013, אך בשנת הלימודים תשע"ד חלה ירידה בשיעור זה, כפי שעולה מן הנתונים המוצגים בתרשים הבא.

תרשים 6: מקבלי תארים דרוזים באוניברסיטאות ושיעור מכלל מקבלי התארים, 1990-2014

3.2 מכללות אקדמיות

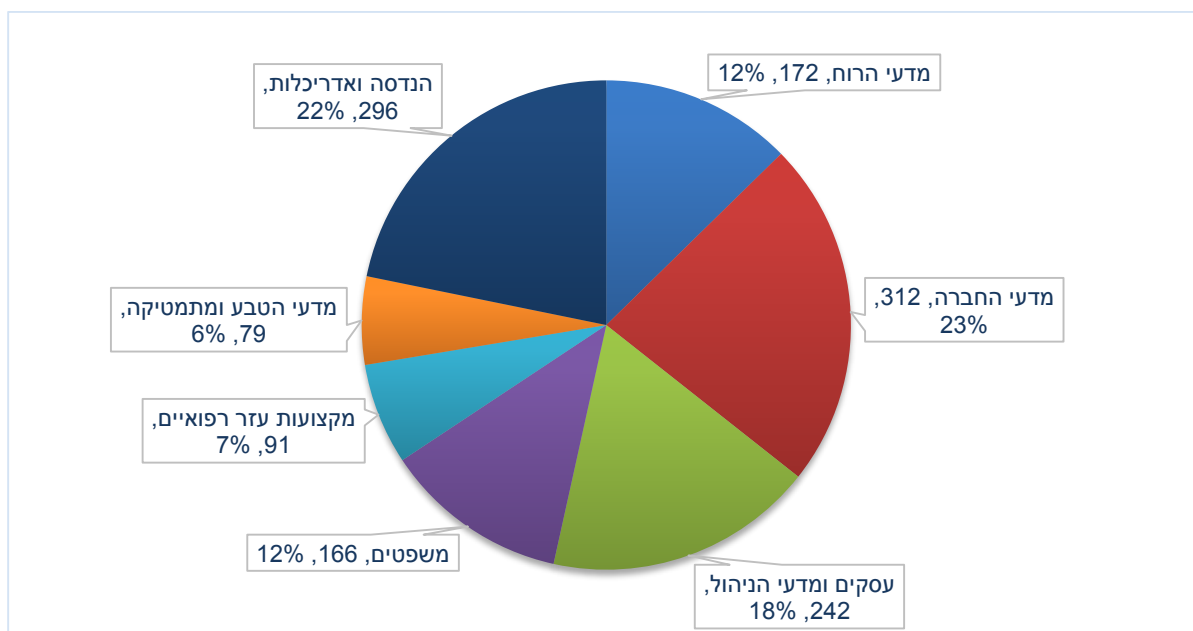
סטודנטים

בשנת הלימודים תשע"ה (2014/15) למדו במכללות האקדמיות 1,358 סטודנטים, בהם 1,253 סטודנטים לתואר ראשון ו-105 סטודנטים לתואר שני. כ-20% מבין הסטודנטים הדרוזים במכללות האקדמיות – 267 סטודנטים, לומדים במכללה האקדמית צפת. 16% מן הסטודנטים – 216 סטודנטים, לומדים במכללת אורט בראודה ו-15% נוספים – 205 סטודנטים, לומדים במכללת תל-חי. בשנת תשע"ד 50.1% מן הסטודנטים במכללות היו נשים.

פילוח הסטודנטים לתואר ראשון במכללות האקדמיות לפי תחום לימודים מלמד כי התחומים שבהם מספר הסטודנטים הגדול ביותר הם מדעי החברה – 312 סטודנטים, והנדסה ואדריכלות – 296 סטודנטים. סטודנטים דרוזים מעטים יותר לומדים מינהל עסקים – 242 סטודנטים. בהשוואה לכלל הסטודנטים במכללות האקדמיות אנו רואים כי שיעור הסטודנטים הדרוזים שבחרו ללמוד הנדסה ואדריכלות במכללות גבוה משיעורם בקרב כלל הסטודנטים במכללות. פירוט הנתונים בתרשים הבא:

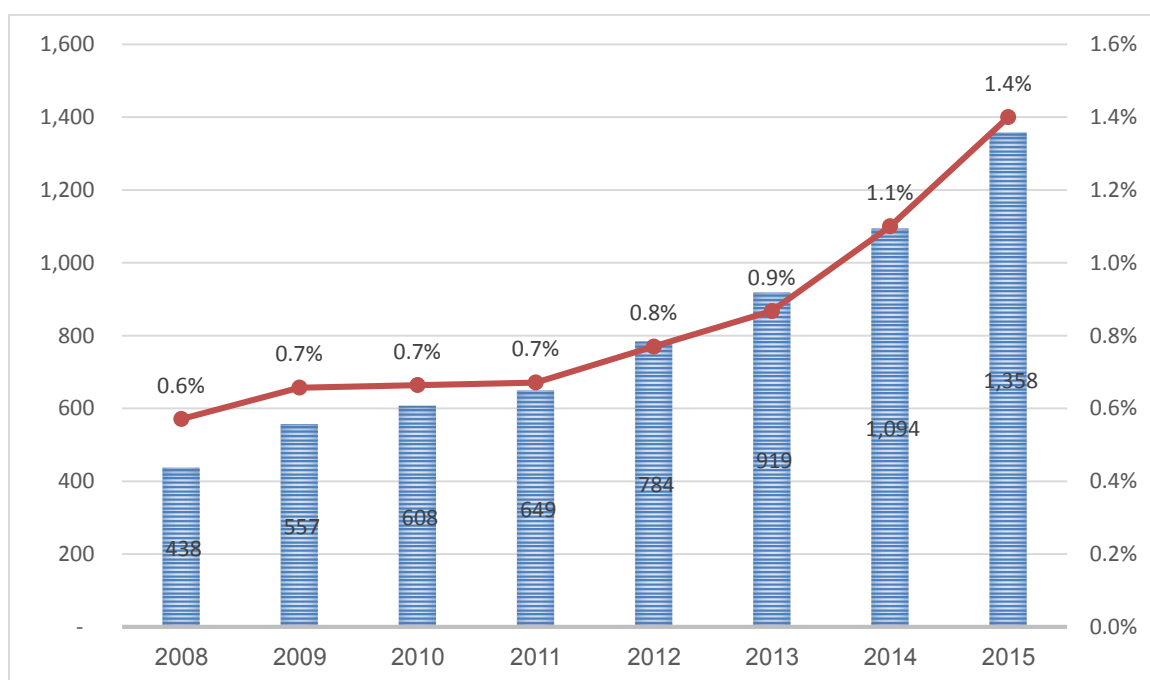

תרשים 7: סטודנטים דרוזים במכללות האקדמיות לפי תחום לימודים, תשע"ה

התבוננות בנתונים לאורך זמן מעידה על עלייה משמעותית ומתמשכת במספר הסטודנטים הדרוזים במכללות האקדמיות ובשיעורם מכלל הסטודנטים במכללות אלה. כפי שעולה מן הנתונים המופיעים בתרשים הבא.

תרשים 8: סטודנטים דרוזים במכללות האקדמיות, 2008-2015

מקבלי תארים

161 בוגרים דרוזים קיבלו תואר אקדמי מן המכללות האקדמיות בשנת הלימודים תשע"ד (2013/14) בהם 130 מקבלי תואר ראשון ו-31 מקבלי תואר שני. 110 ממקבלי התארים למדו במכללות אקדמיות מתוקצבות: המכללה האקדמית תל-חי, אורט בראודה והמכללה האקדמית צפת. 51 בוגרים נוספים למדו

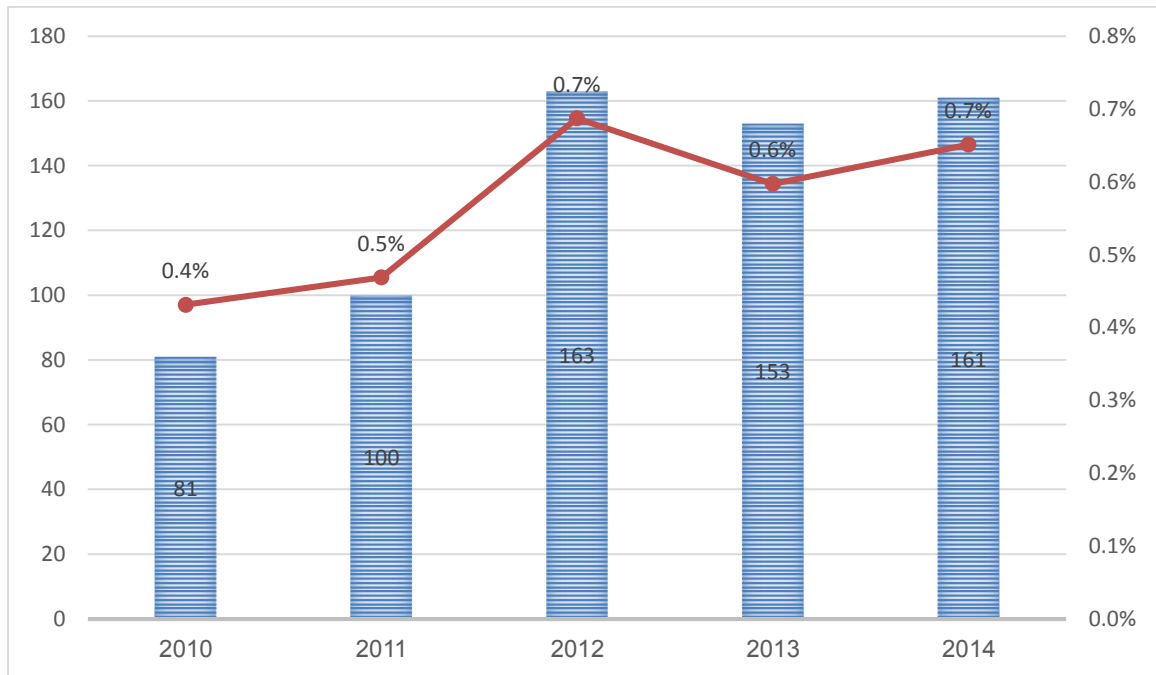
הכנסת

מרכז המחקר והמידע

במכללות אקדמיות לא מתוקצבות: המרכז האקדמי כרמל, המכללה האקדמית לישראל ברמת-גן והקריה האקדמית אונו. 56.5% ממקבלי התארים מן המכללות האקדמיות הן נשים. כ-40% מבוגרי המכללות האקדמיות קיבלו תואר בתחום מדעי החברה, 17% בהנדסה ואדריכלות, 17% במדעי הרוח ו-14% במשפטים.

שיעור הדרוזים מבין מקבלי התארים במכללות האקדמיות מצוי במגמת עלייה ניכרת בשנים האחרונות, כפי שעולה מן התרשים הבא:

תרשים 9: מקבלי תארים דרוזים מן המכללות האקדמיות

3.3. מכללות אקדמיות לחינוך

בשנת הלימודים תשע"ד (2013/14) למדו במכללות האקדמיות לחינוך כ-680 פרחי הוראה דרוזים. קרוב ל-90% מן הסטודנטים הדרוזים במכללות האקדמיות לחינוך הן נשים. 17.4% מפרחי ההוראה הדרוזים בשנת הלימודים תשע"ד התמחו בהוראת המתמטיקה ומדעי המחשב, 15.9% בחינוך מיוחד, 14.7% בהוראת מדעי הטבע ו-14% בהוראת אנגלית. מאז 1990 גדל בכמה מונים מספר הסטודנטים הדרוזים במכללות האקדמיות לחינוך – מ-52 סטודנטים בשנת 1990 ל-680 סטודנטים ב-2014. שיעורם מבין הסטודנטים להוראה גדל מ-0.4% מן הסטודנטים ב-1990 ל-1.2% מן הסטודנטים ב-2014.

113 בוגרים דרוזים מן המכללות האקדמיות לחינוך קיבלו תארים בשנת הלימודים תשע"ד בתוכם 66 בוגרי תואר ראשון בהוראה ו-47 בוגרי תואר שני בהוראה.

4. תכניות ממשלתיות לעידוד השתלבותם של הדרוזים בהשכלה הגבוהה

הממשלה מעבירה תקציבים ייחודיים לחינוך ביישובים הדרוזים באמצעות סדרת החלטות ממשלה שקבעו תכנית רב-שנתית לפיתוח ולהעצמת היישובים הדרוזים והצירקסים. **במסגרת החלטות אלה נזכרת בקצרה הנגשת ההשכלה הגבוהה בין המטרות בתחום החינוך של התכנית, אך לא הוגדרו כלים ותקציבים ספציפיים לעניין זה.** סעיף 1 בתכנית הממשלתית האחרונה שאושרה על ידי הממשלה ביוני 2015 קובע כי משרד החינוך יפעיל תכנית לתגבור פעילות חינוך פורמלי ובלתי פורמלי ביישובי התכנית.

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

התכנית תתייחס, בהתאם לצורך, לכל הרצף החינוכי, החל מהחינוך הקדם-יסודי ועד החינוך העל-יסודי לרבות הנגשת השכלה גבוהה והשכלת מבוגרים. לתכנית הוקצו 210 מיליון ₪ בפריסה על פני חמש שנים, בין 2016 ו-2020. בכל שנה הוקצו לתכנית 42 מיליון ₪, מהם 15 מיליון ₪ בשנה מתקציב משרד החינוך (75 מיליון ₪ בסה"כ) ו-27 מיליון ₪ בשנה באמצעות תוספת תקציב של משרד האוצר (135 מיליון ₪ בסה"כ לאורך התקופה).⁹ בינואר 2016 תוקנה החלטת הממשלה כך שיישומה יושלם עד סוף שנת 2019. בהתאם לכך שונתה הקצאת התקציבים לתחום החינוך בתכנית כך שבשנים 2016 עד 2019 יוקצו לתכנית 45 מיליון ₪ בשנה, ובסה"כ 180 מיליון ₪ לאורך התקופה.¹⁰

לדברי נציג הרשות לפיתוח כלכלי של מגזר המיעוטים היישום המקצועי של החלטת הממשלה מתבצע בעיקר באמצעות התכנית להרחבת נגישות האקדמיה לערבים, דרוזים וצירקסים בישראל של הועדה לתכנון ותקצוב במועצה להשכלה גבוהה.¹¹

התכנית להגדלת הנגישות של מערכת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה הערבית, הדרוזית והצירקסים החלה לפעול בשנת 2010 במטרה לבחון וללמוד את מצב ההשכלה הגבוהה בקרב האוכלוסייה הערבית, למפות את החסמים והקשיים בדרך למימוש איכותי ורחב של לימודים גבוהים, ללמוד לעומק את תכניות ההתערבות הקיימות ומידת האפקטיביות שלהן ולגבש המלצות לקראת אפיקי פעולה חדשים לשנים הבאות. במסגרת התכנית נכתב דו"ח מקיף בנושא ההשכלה הגבוהה באוכלוסייה הערבית שתיאר את החסמים שעומדים בפני צעירים ערבים בכניסה ובהשתלבות במערכת ההשכלה הגבוהה.¹² אף שהוא לא עסק באופן ספציפי בחסמים העומדים בפני צעירים דרוזים, הרי הם תקפים גם לגביהם. בין החסמים שתוארו בדוח:

- פערי ידע הקשורים באופי הלימודים במערכת החינוך העל-יסודי הערבית. כישורי השפה הנרכשים בבתי הספר הערביים אינם תואמים את דרישות האקדמיה, השפה העברית נלמדת כשפה שנייה במערכת החינוך הערבית וכמעט ולא נעשה בה שימוש מחוץ לבית הספר. השפה האנגלית, שעל סטודנטים לשלוט בה ברמה גבוהה, היא אחת מתוך ארבע שפות לתלמיד הערבי. בנוסף שיטת ההוראה במערכת החינוך, המדגישה שינון והבנת טקסטים ברמה הבסיסית, ומושפעת בחינוך הערבי מסביבה תרבותית מסורתית, מדפוסים של קבלת סמכות ומפער טכנולוגי-דיגיטלי, אינה מקנה לתלמיד את הכישורים הבסיסיים הנדרשים במסגרת הלימודים האקדמיים.
- הבחינה הפסיכומטרית מהווה חסם נוסף בפני תלמידים ערבים. הישגי התלמידים הנבחנים בשפה הערבית נמוכים מהישגיהם של תלמידים הנבחנים בעברית.¹³
- מחסור במידע, ייעוץ והכוונה מוקדמים לגבי ספי הקבלה, סוגי תכניות ומוסדות, תוכן הלימודים הספציפי, התאמה למקצוע, סיכויי תעסוקה וכד'.

⁹ מזכירות הממשלה, תכנית לפיתוח ולהעצמת היישובים הדרוזיים והצירקסיים לשנים 2016-2020, החלטה מס' 59 של הממשלה מיום 7 ביוני 2015.

¹⁰ מזכירות הממשלה, תכנית לפיתוח ולהעצמת היישובים הדרוזיים והצירקסיים לשנים 2016-2019, החלטה מס' 959 של הממשלה מיום 10 בינואר 2016.

¹¹ רועי אסף, הרשות לפיתוח כלכלי של מגזר המיעוטים, המשרד לשוויון חברתי, שיחת טלפון, 14 במרס 2016.

¹² לדברי מחברי הדו"ח מטעמי נוחות נעשה בו שימוש במונחים כוללים דוגמת "אוכלוסייה ערבית", "מגזר ערבי" ו"בני מיעוטים" והכוונה במונחים אלה היא לאוכלוסייה הערבית, דרוזית וצירקסית בישראל.

¹³ בהקשר זה נציין כי מן המרכז הארצי לבחינות והערכה נמסר כי לא ניתן להפיק נתונים על השיגי נבחנים דרוזים בבחינה הפסיכומטרית. לפיכך לא נוכל לדעת עד כמה בחינה זאת מהווה חסם להשתלבות במקצועות מבוקשים באקדמיה עבור בוגרי החינוך הדרוזי.

- קושי בנגישות פיזית ומחסור בתחבורה זמינה, נגישה וזולה ממרכזי האוכלוסייה הערבית למוסדות האקדמיים.
- פער תרבותי המקשה על הסתגלות הסטודנטים, בעיקר הנשים, למערכת ההשכלה הגבוהה ומוגבר בשל הגיל הצעיר, באופן יחסי, של הגעת הסטודנטים הערבים לאקדמיה.
- חסם כלכלי שיכול למנוע כניסה ללימודים אקדמיים ולהביא לנשירה ולגרירת לימודים למשך זמן ארוך יותר, המאפיינים את הסטודנטים הערבים.¹⁴

יישום התכנית על פי המלצות הצוות המקצועי החל בשנת הלימודים תשע"ד והיא כוללת מגוון רחב של כלים שמטרתם לסייע להנגיש את ההשכלה הגבוהה לסטודנטים ערבים. בין הכלים המרכזיים שנכללים בתכנית: תכניות לחינוך לקריירה בבתי ספר וביישובים הערבים, מעטפת תמיכה לתלמידים ערבים במכינות הקדם-אקדמיות, תכניות הכנה לסטודנטים חדשים באקדמיה וקליטה באקדמיה המופעלות על ידי המוסדות האקדמיים, קרן מלגות לסטודנטים – אירתקא, על פי מצב סוציו אקונומי ותחומי לימוד, מרכזי קריירה להכוון תעסוקתי לסטודנטים בשנים ב' ו-ג' ללימודיהם ומלגות הצטיינות לתלמידי תארים מתקדמים ולסגל אקדמי.¹⁵

כפי שעולה מדו"ח הצוות המקצועי של ות"ת בעניין זה ולדברי נציגי המועצה להשכלה גבוהה, בהכנת התכנית ובהפעלתה אין התייחסות ייחודית לחברה הדרוזית. מרבית התכניות המבוצעות במסגרת התכנית להנגשת השכלה הגבוהה לערבים מיושמות על ידי המוסדות האקדמיים עצמם, בהתאם לצרכים העולים מן השטח ולאוכלוסיית הסטודנטים. המוסדות אינם מקצים תכניות ותקציבים למגזרים מסויימים בתוך הציבור הערבי. **התקציב השנתי הכולל של התכנית, 90 מיליון ₪, אינו כולל הקצאות ספציפיות למגזר הדרוזי ולא הוקצו תקציבים לתכנית במסגרת החלטות הממשלה הנוגעות לאוכלוסייה הדרוזית שנזכרו למעלה.** בכל הנוגע לתכניות המבוצעות במערכת החינוך וביישובים ניתן להבחין בשתי תכניות הפועלות ביישובים הדרוזים. האחת, תכנית "חינוך לקריירה" שעובדת עם תלמידי כיתות י"א ו-י"ב בבתי ספר תיכוניים – בשנת הלימודי תשע"ו התכנית פועלת ב-18 בתי ספר תיכוניים בחינוך הדרוזי (מתוך 21 בתי-ספר תיכוניים דרוזים בסה"כ) וצפויים להשתתף בה בין 900 ל-1,000 תלמידים דרוזים. השנייה, תכנית "רואד" להנגשת ההשכלה הגבוהה בפריפריה הפועלת באמצעות מרכזים שבהם ניתנים שירותי ייעוץ והכוונה אקדמיים לצעירים בוגרי תיכון. במסגרת התכנית פועלים 16 מרכזים ביישובים הדרוזים והצ'רקסים.¹⁶

משרד החינוך הוא הגורם המרכזי השני העוסק בקידום השתלבותם של הדרוזים בהשכלה הגבוהה. על פי הנכתב בדוח ות"ת שנזכר לעיל המשרד משקיע בשנים האחרונות מאמצים רבים בקידום ובשיפור הישגי התלמידים הערבים ובתוכם תלמידי החינוך הדרוזי ובתכניות המיועדות למגזר זה קיימת התייחסות למתודות הוראה שיעודדו כישורי למידה אקדמיים. כן מעודד המשרד מורים מהמגזר היהודי ללמד את מקצוע השפה העברית בבתי ספר ערביים על מנת לשפר את כישורי השפה של תלמידי החינוך הערבי. משרד החינוך שותף כאמור בתכנית לחינוך לקריירה באמצעות עמותת "קו משווה" שנזכרה לעיל. בכל הנוגע להכשרת מורים צוין כי משרד החינוך מפעיל שלוש מכללות לחינוך ביישובים ערבים ועוד מספר מסלולים

¹⁴ מרב שביב, נועה בינשטיין, ארי סטון, אורן פודס, [פלורליזם ושוויון הזדמנויות בהשכלה גבוהה – הרחבת נגישות האקדמיה לערבים, דרוזים וצ'רקסי](#), דו"ח הצוות המקצועי של ות"ת, המועצה להשכלה גבוהה, מרץ 2013

¹⁵ פלורליזם ושוויון הזדמנויות בהשכלה הגבוהה – הרחבת נגישות האקדמיה לחברה הערבית בישראל, הוועדה לתכנון ולתקצוב, המועצה להשכלה גבוהה, מצגת, ינואר 2016. נתקבלה מארן זינר, מרכז בתחום חברה, קהילה ומכינות, המועצה להשכלה גבוהה, 8 במרס, 2016.

¹⁶ מרב שביב, סמנכ"ל לתכנון ומדיניות, ות"ת, שיחת טלפון, 8 במרס 2016. ארן זינר, מרכז בתחום חברה, קהילה ומכינות, המועצה להשכלה גבוהה, דואל, 8 במרס, 2016 ושיחת טלפון, 9 במרס 2016.

לערבים במכללות לחינוך הכלליות. עם זאת מספר המורים הנדרשים למערכת החינוך הערבית קטן ממספר הבוגרים הערבים של המכללות להוראה וכתוצאה מכך קיימת אבטלה ועבודה במשרות חלקיות בקרב הבוגרים. המשרד מפעיל תכנית מלגות עבור סטודנטים מהמגזר הדרוזי והבדואי הלומדים במוסדות מוכרים להשכלה גבוהה.¹⁷

בנייר עמדה שהועבר למרכז המחקר והמידע של הכנסת מטעם האגף לחינוך הדרוזי והצירקסי במשרד החינוך צוינו החסמים העומדים בפני בוגרי מערכת החינוך הדרוזים בכניסה ובהשתלבות במערכת ההשכלה הגבוהה ופורטו צעדים שונים שיש לבצע במטרה להגדיל את נגישות האקדמיה לאוכלוסייה הדרוזית. עם זאת לא הועבר מידע על פעילות האגף בתחום זה בשנים האחרונות.¹⁸

¹⁷ מרב שביב, נועה בינשטיין, ארי סטון, אורן פודס, [פלורליזם ושוויון הזדמנויות בהשכלה גבוהה – הרחבת נגישות האקדמיה, לערבים, דרוזים וצירקסי](#), דו"ח הצוות המקצועי של ותי"ת, המועצה להשכלה גבוהה, מרץ 2013

¹⁸ איה חייר אדין, מנהלת האגף לחינוך הדרוזי והצירקסי, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך, נייר עמדה, 17 במרס 2016.

